

Монастирчук Н.А.
Навчально-науковий юридичний
інститут Прикарпатського
національного університету
імені Василя Стефаника
ninamonastyrchuk@gmail.com
м. Івано-Франківськ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ДИСЛОКАЦІЮ ЧИ ПЕРЕМІЩЕННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ?

Кожна людина має право отримувати, збирати та поширювати інформацію без необґрунтованих обмежень, що закріплене у статті 34 Конституції України та статті 10 Європейської конвенції з прав людини. Однак, такі права як свобода слова, свобода поширення інформації та інші схожі права людини можуть бути обмежені задля захисту національної безпеки, громадського порядку під час воєнного чи надзвичайного стану.

З початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року діють серйозні обмеження на поширення тієї чи іншої інформації, а найбільш сильне стосується поширення інформації про дислокацію чи переміщення підрозділів Збройних Сил України. Баланс між правом людини на доступ до інформації та обов'язком держави забезпечувати безпеку та оборотоздатність країни є надзвичайно важливим.

Завдяки соціальним мережам та месенджером громадяни отримували значний обсяг інформації про переміщення військ, військову техніку, дислокацію Збройних Сил України. У перші дні війни це мало як позитивний, так і негативний ефект. З одного боку, інформація про просування ворожих колон допомагала українським військовим оперативно реагувати на загрози. З іншого боку, відкритий доступ до даних про оборонні позиції України призводив до коригування ворожого вогню, а також дозволяв диверсійно-розвідувальним групам ефективніше діяти в тилу українських сил. У відповідь на такі виклики 24 березня 2022 року Верховна Рада України ухвалила Закон № 2160-IX, яким було запроваджено статтю 114-2 до Кримінального кодексу України.

Стаття 114-2 Кримінального кодексу України передбачає суворе покарання за незаконне поширення інформації про військові переміщення. У разі, якщо такі дії вчинені без мети передачі даних ворогу, особа може отримати покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років. Якщо ж злочин вчинено в умовах воєнного стану, покарання підвищується до восьми років ув'язнення. У випадку, коли наслідком поширення інформації стали людські жертви або значні руйнування, винний може отримати від восьми до дванадцяти років позбавлення волі.

Однак, існують випадки, коли поширення такої інформації є правомірним. Найбільш очевидним є випадок, коли – це офіційне оприлюднення органами державної влади. Зокрема, це Генеральний штаб ЗСУ, Міністерство оборони, Офіс Президента та інші уповноважені органи можуть публічно оголошувати інформацію на офіційних звітах, пресрелізах або брифінгах. Такі дані мають загальний характер і не містять конкретних деталей, що можуть зашкодити військовим операціям. Ще одним варіантом правомірного поширення дислокації військових формувань стосується інформації, яку взяли з архівних даних або історичних записів, наприклад, часів Другої світової війни. Інформація, яка стосується минулого не загрожує національній безпеці, тому її спокійно можна поширювати без отримання кримінальної відповідальності. Дослідники, історики, журналісти та громадські діячі можуть працювати з архівами та публікувати

відповідні матеріали. Проте є виняток, а саме: поширення інформації, яка стосується таємних військових об'єктів, що досі використовуються.

Журналісти також можуть поширювати інформацію про базування Збройних Сил України, за умови, якщо це попередньо було погоджено з пресслужбою військових. Військові кореспонденти та акредитовані журналісти отримують дозвіл на висвітлення подій, щоб не розголошувати заборонені чи таємні деталі. Наприклад, міжнародні та українські медіа можуть висвітлювати перебіг боїв чи роботу військових, але без вказівки точних координат і місць розташування підрозділів. Також під час судових справ, офіційних розслідувань чи запитів судових органів, де присутні військові правопорушення можливе висвітлення місць подій чи військових об'єктів. Але зазвичай ці справи таємні, або висвітлюються на закритих засіданнях.

Найбільш поширеним є неправомірне поширення інформації дислокації та переміщення Збройних Сил України чи військових об'єктів у зв'язку з повномасштабним вторгненням. Багато людей розказують про розташування ЗСУ та військових об'єктів з думкою, що не вчиняють нічого поганого, наприклад, повідомляють родичам або знайомим. Також є громадяни, які випадково сфотографували та опублікували у соціальні мережі таку інформацію. Проте вищенаведені приклади виникають не так часто, якщо порівнювати з цілеспрямованим поширенням інформації ворогу про базування військової техніки, переміщення Збройних Сил України та об'єктів критичної інфраструктури. Основними мотивами таких правопорушень є необізнаність громадян, прагнення отримати популярність у соціальних мережах, умисна співпраця з ворогом або фінансова винагорода.

Аналіз 112 судових рішень показує, що у 78 випадках злочини було кваліфіковано за частиною другою статті 114-2 ККУ, тобто за поширення інформації про переміщення ЗСУ. У 26 випадках злочини підпадали під частину третю, коли інформація передавалася представникам держави-агресора або терористичних організацій «Л/ДНР». Ще у восьми випадках особи були засуджені за частиною першою статті 114-2 ККУ, коли вони без наміру на шкоду державі викладали дані у відкритий доступ.

Окрім умисного розголошення інформації, траплялися випадки, коли люди поширювали відомості через необережність або надмірну цікавість. Наприклад, у Харківській області жінка опублікувала у Facebook фото української гаубиці з привітанням на День Незалежності. Через кілька годин ця гаубиця була знищена ударом ворожої артилерії. Жінку визнали винною, але через щире каяття та співпрацю зі слідством їй призначили покарання у вигляді трьох років позбавлення волі умовно.

Проблема запобігання злочинам, передбаченим статтею 114-2 Кримінального кодексу України, вимагає комплексного підходу з боку держави. Служба безпеки України, Національна поліція та Міністерство оборони мають здійснювати моніторинг інформаційного простору, виявляти джерела витоку даних та проводити роз'яснювальну роботу серед громадян. Особлива увага приділяється журналістам та блогерам, які можуть ненавмисно оприлюднювати заборонені військові дані.

То чи маю я право на поширення інформації про дислокацію чи переміщення підрозділів Збройних Сил України?

Ні, так як за це передбачена кримінальна відповідальність і можуть бути негативні наслідки для держави та громадян України.

Поширення інформації про дислокацію та переміщення Збройних Сил України є питанням, що знаходиться на межі між свободою слова та національною безпекою. Закон дозволяє публікувати таку інформацію лише у визначених випадках, зокрема через офіційні джерела або за погодженням із військовими. Водночас несанкціоноване розголошення може мати серйозні

правові наслідки, так як такі дії можуть поставити під загрозу життя військових та безпеку країни. Ворог активно використовує соціальні мережі для збору розвідданих, а громадяни, які несвідомо викладають дані про військові переміщення, можуть ставати співучасниками злочинів. Запровадження статті 114-2 стало важливим кроком у боротьбі з інформаційною війною, однак потребує подальшого вдосконалення правозастосування.